

סוסי אלטאי פיתחו תכונות הדרושות
לאקלים הסיבירי הקר, אך בקיץ הם יכולים
לרעות בשדות פרחי בר; בעמוד ממול:
אישה בלבוש מסורתי בכפר סיבירי צ'חה

במרחבי רוסיה

טרננס סיבירי

בעוד הרכבת הטרננס־סיבירית נהפכה לאגדה,
הכבישים החוצים את המרחבים של מחוז אלטאי
הם כבר סיפור אחר

"כביש הוא תעלומה," אומר ולרי בעודו נוהג אל תוך הערפל בנסיעה מנובוסיבירסק (Novosibirsk) אל הלא נודע. "נגיע בעוד כשעתיים."

משפחה נופשת על גדות הנהר קטון;
מימין: סוס ועגלה בדרך המובילה
לכפר סולונובקה

אבל השעתיים נמתחות לאטן והופכות לארבע, לחמש ולשש שעות נסיעה במרחבים העצומים של סיביר - מישורי עשב שבהם רועים עדרי פרות וכבשים, גבעות רכות עטורות פרחי בר בשלל צבעים, גדרות שלא ברור היכן הן מתחילות והיכן הן מסתיימות, עיירות מנומנמות, כפרים שרחו-בותיהם לא סלולים ועשן מיתמר מארובות הגגות הנמוכים של בתי העץ שלהם. ולרי דווקא אוהב את הנסיעות הארוכות. "מאחורינו העבר, לפנינו העתיד, ואנו נוסעים בהווה," הוא אומר בנימה פילוסופית, בעודו עוקף בפראות שיירת משאיות.

אנחנו מבקרים כאן בקיץ, העונה שבה מחוז אלטאי (Altai Krai), שבי-דרום סיביר, ירוק ומזמין, והנהר קטון (Katun) העצום זורם בו בעצל-תיים, קוצף רק לעתים באשדים. צבע מימיו של הנהר משתנה על פי עו-נות השנה - באביב הם כחולים ובהירים מהפשרת השלגים, בקיץ עכורים מסחף, בסתיו גון האזמרגד שלהם בולט על רקע צבעי השלכת, ובחורף הם קופאים ומתכסים בשכבת קרח לבנה. אף שהאקלים באזור זה הוא הנוח ביותר בסיביר, אפשר להעלות בדמיון את מראה הנופים האלה כאשר הם מכוסים בשלג במשך חודשים רבים.

ולרי עוצר את המכונית על גדת הנהר בסמוך לאנדרטה המוקדשת לני-קולאי רוריך - אמן, ארכיאולוג וחוקר ארצות שחלף בנתיב הנהר בשנות העשרים והשלושים של המאה שעברה, כאשר עמד בראש משלחות חקר אל מרכז אסיה. עד היום דנים במניעים של רוריך לצאת למסעות אלה, אך לא בתוצאותיהם ובהישגיו. סוסי המשלחות התחלפו במכוניות ואופי-ניים, במקום סירות משוטות שטות בנהר סירות מנוע, ועל גדותיו מבליים משפחות וזוגות. באזור הנופש, שהיה פופולרי מאוד כבר בתקופת ברית

המועצות, התפתחה תשתית תיירות המציעה מרחצאות מרפא, דיג, טיולי שטח, ראפטינג ומצנחי רחיפה. אך המקום ידוע בעיקר בנופים שבהם סיר רוריך: קניונים שנחרצו בידי נהרות רחבים, אגמים מנצנצים וערות מוצ-לים. ובכל אלה האוויר כה נקי עד שכדאי לנסוע עד אליהם רק כדי לשאוף אותו לריאות.

אנרגיית הדבש

הטבע מתפרץ בימי הקיץ הסיבירי, ופרחי הבר, המכסים כל סנטימטר של קרקע, הם גן עדן לדבורים. הדבש הסיבירי היה כה מבוקש ברחבי

האימפריה הרוסית עד שהתושבים שילמו באמצעותו את המסים שהטילו עליהם הצארים. "הדבורים משתמשות ביותר מ-40 פרחים שונים, ולכן לרבש כאן יש טעם מיוחד," מסביר ולדימיר קוליסנקוב, דבוראי "מאז אני זוכר את עצמי." הוא מדגים לנו כיצד הדבש יכול לרפא כל חולי ולחולל אנרגיה מיוחדת כאשר נושמים את ריחו בסאונת דבש.

העושר הבוטני המפתיע של האזור מקבל ביטוי ב-Holmogorie - גן פרטי שנוסד על ידי חברת תמציות פרחי מרפא וכיום יש בו יותר מ-1,200 מיני צמחים. "הצמחים באלטאי הם כולם נקיים מבחינה סביבתית. אין עליהם השפעות חיצוניות," אומר רומן בויב, אחד מבעלי המקום. "יש להם

חיים קצרים מאוד ולכן הם כה עוצמתיים." יותר מ-200 חברות מרחבי העו-לם רוכשות את התמציות המופקות מהצמחים הגדלים כאן. אך הגן, שני-כר כי הושקעו בו עבודה ואהבה, אינו משרת רק מטרה כלכלית, אלא גם נהפך למוקד בילוי וטיולים המושך אליו יותר מ-50,000 אנשים בשנה. במרכז המבקרים מוצעים מוצרים וסוגי תה רבים, חלק מהם מופקים מה-צומח שבגן ואחרים מיובאים. "תה הוא הכל בשבילי," אומרת אלכסנדרה גופצ'קובה, העורכת לנו טקס תה מוקפד. "אני לומדת באמצעותו דברים, פוגשת אנשים חדשים."
את הלילה אנחנו מעבירים בבלוקוריחה (Belokurikha), עיירת הנופש

לפתע, באמצע שום מקום, נראה לעינינו שער ברזל גדול הניצב לצד הדרך. ולרי שואל אם אנחנו רוצים לראות מחנה לאימוני סיוף. מרוב פליאה לוקח לנו רגע להבין למה הוא מתכוון, אך הסקרנות גוברת עלינו, ולמרות העיכוב שהדבר יוצר בתוכנית, אנחנו נכנסים מבעד לשער. ולני טין קוסונוגוף, גבר גבוה עם שיער כסוף המשוך לאחור בזנב סוס מהודק, מקבל את פניו של ולרי בחיבוק חם. בעברו נמנה ולנטין עם נבחרת רוסיה בסיוף. לפני כעשר שנים הוא הקים כאן מחנה ספורט על שטח של מאות דונמים, ובכל קיץ מגיעים אליו סייפים צעירים מכל רחבי רוסיה. הוא מתגאה באחד מהם במיוחד - הזוכה במדליית הזהב במשחקים האולימפיים בריו דה ז'נרו. לשאלתנו מדוע הוקם המחנה דווקא כאן, במקום מבודד, הרחק מכל יישוב, עונה ולנטין במשיכת כתף: "אין מקומות אחרים. כאן יש איכות סביבה, כאן יש הרים, ואין שכנים רעים." הוא מעיף מבט בשעון ונפרד מאיתנו: "עוד מעט צהריים. אני הולך לבשל אוכל של ספורטאים." אנחנו משוטטים במחנה בין בקתות היער הפשוטות, שבהן לנים החניכים המתמודדים עם האימונים הקשוחים. כנראה כך מגדלים אלופים.

משם אנחנו נוסעים לסיביריציחה (Sibiryachickha). הכפר, הטוען להיות הוותיק ביותר באלטאי, נודע כביתם של אדוקי האמונה הישנה - קבוצה נוצרית שהסתייגה מהרפורמות שהונהגו בכנסייה הפרבוסלאבית במאה ה-17. בשל רדיפתם בידי המשטר נדדו רבים מהמאמינים לאזורים נידחים של הארץ והתיישבו בהם. אך תקוותנו לפגוש בכמה מהם, שבייגנה עשינו את הדרך הארוכה, התבדתה. בני המשפחות המקוריות כבר עקרו מכאן או שנטשו את המסורת בעקבות המהפכה הקומוניסטית, ואילו רוב האחרות הגיעו למקום בתקופות מאוחרות יותר: אוכלוסיות שלמות שהועתקו ממקומן בידי הצארית יקתרין, אורחים שנשלחו לגולאגים בתקופת סטלין, אורחי מדינות בלטיות שהוגלו לסיביר בזמן מלחמת העיר לם השנייה, ואסירים שנענשו והורחקו מהחברה. ויש גם מי שהתגלגלו עד לכאן במקרה.

במבנה הדומה במראהו לבית-עם ממתנה לנו נדיה ארונימה, מנהלת התרבות והמוזיאון המקומי, שחיה כאן כל חייה. האם לא קשה להעביר את החורף במקום כה מבודד? אני שואלת אותה. "קודם היה קצת קשה כי השלג כיסה את השבילים," היא עונה, "הסתדרנו בזכות הקהילה שלנו והעזרה ההדדית. אבל עכשיו סללו לנו כביש."

אף שמשפחתה לא נמנית עם צאצאי אדוקי האמונה הישנה, נדיה קיבלה על עצמה לשמר את מנהגייה ואף גייסה למטרה את חברותיה בכפר. כלי שנבין בדיוק מה הן תכננו לנו, נדיה וחברותיה מזדירות להלביש אותי, וגם את בני משפחתו של הייטקיסט מסנט פטרבורג שמבקרת כאן, בבגדים מסורתיים שפתרו כמו ידיהן: חולצות רקומות עם שרולים תפוחים, סינר הקשור באבנט בד, צעיף פרחוני הכרוך סביב הראש או כובע לבד לגברים. רק נעלי המטיילים שלי, שמבצבצות מתחת לחצאית הארוכה, מסגירות אותי בעוד אנני יוצאים אל שבייל הכפר.

המבוכה מהתלבשות נשכחת במהרה כאשר הנשים מזמינות אותנו אל ביתה של אחת מהן כדי לחזות בטקס חתונה מסורתי. בחצר ממתינים החתן והכלה, הלבושים בהתאם. בני הזוג (הוא חקלאי והיא מורה) משועשעים מאוד מהמעמד, אך מבצעים את תפקידיהם בחן רב, לצלילי שירתן המהפנטת של הנשים, השרות יחד במקלה זה 30 שנים ויותר. הן מספרות שלי מדו את הלחנים מהאמהות והסבתות שלהן, שזכרו את המנהגים של אדוקי האמונה הישנה. לאחר הטקס אנחנו יושבים יחד לארוחת צהריים שכולה על טהרת מאכלים מסורתיים, כולל משקה אלכוהולי מתוצרת בית, שהוכן משמרים ומחמם את האווירה.

בעוד נשות סיביריציחה משחזרות את קורותיהם של אדוקי האמונה הישנה, טטיאנה צ'ופנבה מקיימת את האמונה הזאת בהווה. טטיאנה, עם שלושת ילדיה, חיה בסולונובקה (Solonovka). היא פותחת את דלת בית המידות שהיה שייך לסב סבה. היא לבושה (לכבודנו, אני חושדת) בסרפאן

למעלה: תה נמוז מסמבור; ראש איל מגולף מעץ; בעמוד ממול: מחנה אימוני ספורט וסיוף בלב היער; נשות הכפר סיביריציחה מכינות כלה לשחזור טקס נישואים מסורתי

הראשית של האזור, המכונה לעתים "דאבוס של סיביר". לבלוקוריה, שהייתה פופולרית גם בתקופה הסובייטית, מגיעים כמיליון מבקרים בכל שנה. היא נחצית בידי נחל מפעפע, ונחשבת אחת מעיירות המרחץ הרוסיות הוותיקות ביותר. לצד הסנטוריומים משנות השישים קמו בה בתי מלון חדשים ונוצצים וכן מלונות בוטיק כפריים. העיירה תיהפך לערכנית אף יותר עם השלמת בנייתה של "בלוקוריה II" על ההר הנישא מעליה. במבט ראשון, כביש הסרפנטינה שמטפס במעלה ההר הוא, כדבריו של ולרי, תעלומה - נדמה שהוא לא מוביל לאף מקום. בעבר היו הכביש, על פיתוליו החדים, והתצפית מראש ההר אטרקציה כשלעצמם, אך עתה הוא מוביל לאתר של המיזם המתוכנן. בנתיים נבנה כאן מוזיאון פתוח ובו שחזור של בתים היסטוריים מרחבי סיביר. שלט גדול מכריז על הקמת מתחם עצום ממדים של בתי מלון, מרכזי קניות ובילויים, העתיד לחלוש על ההר.

מחנה אימונים ואמונה

אנחנו עוזבים את המיזם העתידי ונוסעים אחורה, אל העבר, עם עצי-רה קטנה בהווה. בתוך זמן קצר מסתיים הכביש הסלול ואנחנו ממשיכים לנסוע בדרך עפר החולפת על פני כפרים מבודדים. אווים מדדים בוורגות בשביליהם, פרות שאינן יודעות רפת מה היא שבות לבדן מהמרה, מאחורי הגדרות ראשי כרוב צומחים בשורות, וילדים בחופשה משחקים בחצרות בתי העץ. רבים מהם מבקרים אצל הסבים למשך חופשת הקיץ, לאחר שהוריהם עזבו את הכפר ועברו להתגורר בערים.

אלטאי קראי

המחוז של הפדרציה הרוסית שוכן בדרום-מערב סיביר. הוא גובל בקזחסטן ובפרובליקה של אלטאי, שהיא בעלת מעמד אוטונומי למחצה. באזור הרווי עוצמה ומיסטיקה, של לוחמים ללא חת ונשים חזקות, נמצאים ההרים הגבוהים ביותר ועמקי הנהרות העמוקים ביותר של סיביר. הגיאוגרפיה שלו נשלטת על ידי הרי אלטאי, שקיבלו מעמד של אתר מורשת טבע עולמי של אונסקו. בהחלטת הארגון נאמר שכאן מתקיים הרצף המלא ביותר של צומח ברום משתנה - ממישורים מיוערים לטייגה עשבונית ועד לצמחייה אלפינית, ונמצאים בו גם מיני יונקים נדירים. אך לא צריך ועדה בינלאומית כדי להתרשם מהנופים האלה.

הגעה: בטיסה לבירת המחוז ברנאול (Barnaul) או לנובוסירסק (Novosibirsk). נסיעת רכבת ממוסקבה נמשכת כ־48 שעות. **מוני לבקר:** מזג האוויר מיוני עד ספטמבר נוח ועשוי להיות חם, אם כי בהרים הוא משתנה מיום ליום ואפילו משעה לשעה. אוגוסט וספטמבר נשומים הכי פחות. בחודשי החורף האזור כולו מתכסה בשלג והטמפרטורות צונחות אל מתחת לאפס. **זהירות:** בקיץ יש להצטייד בבגדים קלים אך ארוכים ובתכשירים נגד קרציות העלולות להדביק בדלקת קרום המוח. ניתן לקבל חיסונים למניעת הידבקות במקרה של עקיצה. הכותבת והצלם היו אורחי מרכז התיירות של אלטאי

למעלה: דגם של מחלפים חדשים בנתיב צ'ויסקי, בעמוד ממול: הדבש של אלטאי נודע בעושר טעמו; סטודנטיות חופרות במערה שבה התגלה האדם הניסובי

האזורי הצנוע של ביסק. התצוגה מספרת את סיפורו של נתיב צ'ויסקי (Chuytsky Trakt), המוביל מרוסיה לסיין בעודו חולף לאורך כמעט אלף קילומטרים במרחבים הסיביריים, חוצה את הרי אלטאי המלכותיים ונמשך הלאה לרמות של מונגוליה. אך הנתיב, שעד לשנות השלושים היה עביר רק ברגל או על גב סוס, הוא יותר מכביש. הוא מגלם מסע בתולדות אזור אלטאי: עמים עתיקים נדדו לאורכו וכובשים צעדו בו, סוחרי דרך המשי וחוקרי ארצות עברו בו, אסירי הגולאגים עבדו בו בפרך, וכיום הוא נחשב אחת הדרכים הסלולות היפות בעולם.

אני עוזבת את אלטאי בעודי חושבת על הנתיב הזה, הטעון בהיסטוריה ובמסורת. אם יש כביש שממחיש את הפילוסופיה של ולרי, הרי הוא זה, והוא קורא לי לשוב לנסוע בו. ●

וחולצה לבנה תפוחת שרוולים, ועל צווארה היא עונדת שרשרת עם צלב של אדוקי האמונה הישנה. "אני מחנכת כך גם את ילדיי", היא אומרת ומסבירה כי האמונה נשמרת באמצעות נשות המשפחה.

הכפר אוכלס בתחילת המאה ה־17 כאשר המאמינים, שנאלצו לנוס מפני הרשויות, התיישבו בעמק הפורה הזה, שהיה על נתיב סחר ראשי. הם מצאו במקום חופש דתי ורווחה כלכלית. לפני שנתיים החליטה טטיאנה לשוב לכאן ממוסקבה עם ילדיה ולגדלם במקום שבו בילתה את ילדותה. בשיפוץ ביתה הושקעה אהבה גדולה - רצפות העץ המבהיקות מכוסות בשטיחים עבודת יד, שני חדרים בקומת הקרקע משמשים מוזיאון וכמה מחדרי השינה בקומה העליונה מיועדים לאורחים. טטיאנה מקווה שבבוא הזמן ילוננו בהם תיירים כפי שהיה דורות קודם לכן, אז לנו בבית נוסעים שעשו את דרכם בנתיב הסחר. "אני רוצה להעניק את העסק המשפחתי לילדיי", היא אומרת ומביטה בהם בעודם קופצים בשמחה על הטרמפולינה שבחצר האחורית.

זהב ארכיאולוגי

אנשי אלטאי הם במקורם בני קבוצות אתניות טורקיות נודדות, שהתיישבו בצומת דרכים של העולם העתיק. עדות להיסטוריה העתיקה ביותר של האזור אנחנו פוגשים בקניון שבצדו האחד זורם נהר קטן. במי מיו עומדים כמה גברים, ובצדו האחר מדרון מיוער עם מדרגות המובילות לבדוקה, שבה נמכרים כרטיסי כניסה למערה הפעורה במדרון. לא נדיר למצוא מערות במדרונות ההרים באזור, אך מערת דניסובה (Denisova) מצדיקה את דמי הכניסה, משום שנחשף בה ממצא משמעותי ביותר בתרבות האדם.

הגברים העומדים כמים עד למותניהם אווזים בידיהם מסנני רשת. הם נראים כמו מחפשי זהב - "זהב ארכיאולוגי", מסבירה לנו אולגה שצפור לכה, אוצרת מוזיאון אתנוגרפי מקומי המובילה אותנו במדרגות החלקות מגשם אל תוך המערה. שתי שיניים טוחנות ורסיס עצם זעיר שנמצאו בה בישרו על חבר חדש במשפחת האדם שלא היה מוכר קודם.

החפירות במערה החלו ב־1982 והן חשפו בזו אחר זו 22 שכבות ארכיאולוגיות שבכולן נמצאו עדויות להימצאות האדם במקום. ממצאים בוטניים וזואולוגיים עולה שהאקלים כאן היה נוח מכפי שהוא היום, וכי במישורים העצומים שבהם נסענו שוטטו כיוונים, איילים וקרנפים. ב־2008 חלה תפנית בעלילה: ממצאים שאינם תואמים את השכבה שבה נמצאו העלו שאלות שרק התגברו עם מציאת עצם של קצה זרת. על פי הדיאגנאזי שלה היא לא הייתה ניאנדרתלית אלא של אדם ממיין אחר, שלא היה מוכר עד אז, ואשר קרוי דניסובי. אחרי הגירתם מאפריקה דרך המזרח התיכון לדרום אסיה פגשו בני האדם המודרניים בדניסובים והטעו מיצו בתוכם את הדיאגנאזי שלהם.

"בדם שלנו יש דם של האדם שנמצא כאן", אומרת אולגה, כאשר ברקע אנחנו שומעים כיצד סטודנטים, שמגיעים לכאן מכל העולם, ממשיכים לסרוק בסבלנות אין קץ את האדמה הלחה שנלקחת בדליים לשיטפה בנהר. "מחר תגיע משלחת מהאוניברסיטה העברית."

מסע בזמן

העיירה ביסק (Biysk), המנומנת בשעת הצהריים, אינה מסגירה ולו רמז אחד לעברה כעיר מסחר משגשגת. רק הבתים במרכז העתיק שלה, שנותרו כמו כמוסת זמן מהמאה ה־18 וה־19, מעידים על חשיבותה ההיסטורית. בצומת שבפאתי הרובע העתיק שוכן בית של סוחר אמיד מתחילת המאה ה־20, אשר שימש מטה המשטרה החשאית בתקופה הסובייטית, ויש מי שמשוכנעים כי שוכנות בו רוחות רפאים.

כיום המבנה מוקף בכבישים חדשים, המותירים אותו על אי תנועה משורש. אך הכביש החשוב באמת הוא זה שמוצג בקומה השנייה של המוזיאון

